

BENCZE MÁTYÁS*

A magyar bírósági rendszer rezilienciája 2012 és 2021 között

1. Bevezetés

A tanulmányban először a biológiai rendszerekre alkalmazható reagálási sémák társadalomtudományi felhasználhatóságát vizsgálom a kutatás tárgyával összefüggésben. Ezután rátérek annak bemutatására, hogy 2010 óta milyen változás ment végbe a politikai rendszer (mint külső, „környezeti” tényező) és a bíróságok viszonyában. Statisztikai módszerekkel igazolom azt a hipotézist, hogy a 2010 előtt csupán sporadikusan jelen lévő, egyes bírói döntéseket véleményező kormányzati megnyilvánulásokat a 2010-es kormányváltás után a politikai hatalom érdekeinek szisztematikus érvényesítése váltotta fel a bíróságok felé irányuló nyilvános kommunikációban. Ezt követően ismertetem a hazai bírói vezetés által adott reakciókat, és a tartalomelemzés módszerével keresek választ arra a kérdésre, hogy azok milyen mértékű és jellegű rezilienciáról tanúskodnak, illetve időben miként változott az ellenállás ereje. Végül következtetést vonok le arra nézve, milyen tényezők befolyásolják a bírói hatalmi ág függetlenségének megőrzését.

2010-től kezdődően két olyan külső, „környezetinek” tekinthető változás is nyomon követhető Magyarországon, amelyekre a bírósági rendszernek valamilyen módon reagálnia kellett. Az egyik a digitalizáció és az internethasználat robbanásszerű növekedése, illetve ezzel összefüggésben egyrészt a bíróság elé kerülő ügyek, problémák jellegének módosulása, másrészt az online bírósági eljárási formák megjelenése.¹ Szintén az internethasználat, és ezen belül a közösségi média állandóvá váló jelenlétének következménye a tárgyalási nyilvánosság minden korábbinál szélesebbé válása – ide értve a bírói döntésekkel kapcsolatos kritikai megnyilvánulások közlésének lehetőségét.

A másik jelenség a politikai hatalomgyakorlás módjában bekövetkezett átalakulás, amely a kutatás szempontjából szintén külső (a jogrendszeren kívülről érkező) hatásnak tekinthető. Mindkét változás hatalmas jelentőségű, de a politikai értelemben összefonódott törvényhozói-végrehajtói hatalom és a bírói hatalmi ág egymáshoz fűződő viszonyának átfarmálódása olyan közvetlen kihívás,

* TK Jogtudományi Intézet, tudományos főmunkatárs.

¹ TIMÁR Balázs: „A polgári igazságszolgáltatás kihívásai Magyarországon a koronavírus-járvánnyal összefüggésben” in GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – LŐRINCZ Viktor Olivér (szerk.): *Jogi diagnózisok: a COVID-19-világjárvány hatásai a jogrendszerre* (Budapest: L'Harmattan – Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet 2020) 111–126; ZÖDI Zsolt: „A bíróságok és a technológia” *Bírósági Szemle* 2020/1. 4–13.

amely mélyen érinti a modernkori bíróságok alapvető jellemzőjét, a bírói függetlenséget és a döntési autonómiát (így közvetve az állampolgárokat megillető jogok hatékony védelmét).

A bírósági rendszer integritásának megőrzését illetően döntő fontosságú, hogy a szervezet vezetése (az ítélkezési és a szervezeti vezetés egyaránt) miként reagál a külső nyomásra. Külső nyomáson a kormányzati tisztviselők részéről érkező éles negatív kritikát, illetve a bíróságokkal szemben az egyes ügyek kapcsán megfogalmazott konkrét elvárásaikat értem. A tanulmányban a 2012-től 2021-ig terjedő időszakot vizsgálom. A végpontokat azért így jelöltem ki, mert ezeket az éveket majdnem végig két bírósági vezető (a Kúria elnöke és az OBH elnöke) működése határozta meg, akiknek döntései, megnyilatkozásai alapvető módon formálták a bíróság szervezeti működését és kifelé mutatott arculatát. Elemzéseim a deklarált reakciókra vonatkoznak, és alapot nyújtanak arra, hogy a későbbiekben az e téren tapasztalt tendenciák figyelembevételével értékeljem a bírói gyakorlatban tapasztalható változásokat.

Jelen tanulmány következtetéseinek újdonságát az adja, hogy amíg a bíróságok és a hatalmi politika viszonyát a jog- és politikatudományi elemzések vagy a demokráciák,² vagy az autoriter rendszerek³ kontextusában vizsgálják, addig csupán kevés figyelem fordul a bíróságoknak a demokráciából az autoriter hatalomgyakorlásba való átmenetben betöltött szerepére.⁴ E téren a legnagyobb téttel bíró kérdés az, hogy milyen feltételek mellett van esélye a hatékony bírói ellenállásnak, illetve melyek azok a körülmények, amelyek „behódolásra” készíthetik a bírói kart.⁵

2. Elméleti keretek és módszertani megfontolások

Annak a kutatásnak, amelynek ez a tanulmány is a részét képezi, az a kiindulópontja, hogy a jogrendszer a külső kihívásokra kétféle módon reagálhat: ellenáll-

² Jeremy WALDRON: „The Core of the Case Against Judicial Review” *The Yale Law Journal* 2006/6. 1346–1406; GyÖRFI Tamás: *Against the New Constitutionalism* (Cheltenham 2016) 107.

³ A jogelmélet klasszikusai közül lásd Gustav RADBRUCH: Törvényes jogtalanság és törvényfeletti jog [ford. NAGY E.] in VARGA Csaba: *Jog és filozófia* (Budapest: Akadémiai 1998) 193. Újabban: Hans Petter GRAVER: *Judges Against Justice* (Berlin–Heidelberg 2015) 205–301; Tom GINSBURG – Tamir MOUSTAFA: *Rule By Law: The Politics of Courts in Authoritarian Regimes* (Cambridge 2008) 102–131.

⁴ Magyarország a mérvadó demokrácia és „Rule of Law” értékelésekben egyre lejjebb csúszik. A World Justice Project keretében összeállított „Rule of Law” rangsor tekintetében az utolsók voltak EU-n belül 2021-ben, egyébként Kazahsztánéval megegyező mutatószámmal, <https://bit.ly/3zuVUIJ>. A Freedom House legfrissebb demokrácia rangsorában – az EU országok között egyedülként – már nem a demokráciák, hanem a hibrid-rezsimek közé lettünk sorolva, <https://bit.ly/3aRjsNn>

⁵ A kérdésfelvetés Gravertől és szerzőtársától származik: Hans Petter GRAVER – Peter ČUROŠ: „Judges Under Stress: Understanding Continuity and Discontinuity of Judicial Institutions of the CEE Countries” *German Law Journal* 2022/7. 1147–1158.

hat a külső hatásoknak, illetve tanulás révén adaptálódhat hozzájuk.⁶ Az ellenállás mibenléte nem szorul magyarázatra a bírói függetlenség kontextusában, viszont az adaptálódásnak két típusát is meg lehet különböztetni. Az adaptálódás a bírák és a kormányzati nyomás összefüggésében egyrészt, alkotmányjogi szakkifejezéssel behódolást (*deference, subservience*) jelenthet, másrészt, tanulás révén, legalábbis elméletben, akként is értelmezhető, hogy a bírói kar függetlensége feladása nélkül alkalmazkodik, azaz olyan ítélkezési stratégiát választ, amely a kormányzati elvárásoknak is eleget tesz, ugyanakkor a bírói függetlenséget is megőrzi. Például, szintén elméletben, elképzelhető, hogy az ítéletek indokolásában, vagy a bírósági vezetők megszólalásaiban a kormánypárt által preferált retorika jelenik meg, de maga a bírói gyakorlat megfelel a legszigorúbb függetlenségi standardoknak még akkor is, ha a döntési eredmény ilyen módon szembemegy a kormányzati elvárással.

Lényeges azonban látni, hogy a politikai nyomásgyakorláshoz való adaptálódás (még ha az csupán retorikai szinten történik is) a függetlenség kisebb vagy nagyobb fokú sérelmével jár, ami értékvesztést jelent. Az igazságszolgáltatásnak a nyilvánosságban betöltött szerepéből következően a döntések kommunikációjának, ha úgy tetszik, a „látszatnak” legalább akkora jelentősége van, mint magának a döntésnek. A bíróság nem csupán a határozatain, hanem a kommunikációján (a vezetői nyilatkozatokon és az ítéleti indokolásokon) keresztül is cselekszik, és a függetlenség, illetve a semlegesség követelménye ez utóbbi cselekvésekre is vonatkozik. Nem látom tehát, hogy a pozitív kicsengésű „adaptálódás” kifejezés használható lenne arra a szituációra, amikor a bíróság bármilyen vonatkozásban feladja a függetlenségét.

Ráadásul ha a szerző pusztán az „adaptálódás” leírására vállalkozik, azzal hozzájárul a folyamat legitimálásához, az adaptálódásnak az autopoietikus rendszerekből kiinduló analógiája ugyanis naturalizál, azaz „természetesként” tüntet fel olyan folyamatokat, amelyek eredménye a jogállamiság kiüresedése lehet. A jog biológiai analógiára épített képével szemben, amely szerint a jog egy önálló társadalmi alrendszer, az én kiindulópontom az, hogy a jogrendszert nem lehet a politikától, és ezáltal az erkölcstől független entitásként vizsgálni. Az alapvetően politikai célokkal megalkotott jogszabályoknak akár a pontos, szó szerinti alkalmazása, akár az ettől eltérő értelmezése, illetve az esetleges megkerülése hatásában mindig politikai lesz.⁷ Így a döntési autonómiában megnyilvánuló bírói függetlenség a kormányzati és más politikai-hatalmi centrumok ellensúlyát jelenti, és ekként válik védendő értékke. Egy nem független bíróság éppen a hatalmi ellensúly szerepét nem tudja ellátni, ezért inkább tekinthető a kormányzati érdekeket érvényesítő bürokratikus szervezetnek, mint a szó valódi

⁶ A magyar jogrendszer reakcióképessége 2010 és 2018 között, <https://bit.ly/3OdA6oP>

⁷ Rafal MAŃKO: „Judicial Decision-Making, Ideology and the Political: Towards an Agonistic Theory of Adjudication” *Law Critique* 2022.

értelmében vett bíróságnak. A jogszolgáltatást végző ilyen intézményrendszer tudományos vizsgálódásnak továbbra is tárgya lehet, de akkor az már nem a hagyományos értelemben vett bírósági kutatások körébe tartozik.

Az ismert luhmanni megkülönböztetést alapul véve tehát azt mondhatjuk, hogy a politikai nyomásgyakorlással szembeni ellenállás a bíróságokkal kapcsolatban nem kognitív, hanem normatív elvárás.⁸ Azaz olyan elvárás, amelyhez akkor is ragaszkodnunk kell, amikor csalódunk a várakozásunkban. Mindezekből az következik, hogy a vizsgálati tárgy elemzésekor a kritikai perspektívának van létjogosultsága. Ennek hiányában jobb esetben öncélúvá válik a kutatás, rosszabb esetben maga is hozzájárulhat egy autoriter rezsim legitimációjához.⁹ A jogtudomány sajátos jellegéből az is következik, hogy nem maradhat közömbös megállapításainak érték-implikációi iránt.¹⁰

A további vizsgálódásaim során abból a tételből indulok ki, hogy a bírói függetlenség elvének egyik legfontosabb igazoló elve a bírói működés pártpolitikai semlegességének biztosítása. Ez a fajta semlegesség az egyik alapvető értéke, egyben garanciája az alkotmányos demokráciáknak. Az ítékezés pártpolitikai semlegessége nélkül a bírói függetlenségre való hivatkozás csupán az egyik politikai oldal eszköze ahhoz, hogy érdekeit bírói úton is érvényesítse, és a megfogalmazott kritikákat a bírói függetlenség elleni támadásként delegitimálja.

A következőkben azt mutatom be, hogy milyen kormányzati megnyilvánulások irányultak a bíróságok felé 2012 és 2021 között, illetve miért igazolható az a hipotézis, amely szerint ezeket nyomásgyakorlásként és nem csupán a demokratikus közéletben természetesnek tekinthető kritikaként kell felfognunk.

3. A kormányzati hatalom és a bíróságok

Annak bemutatása, hogy milyen kihívást jelent a kormányzati nyomásgyakorlás a vizsgált időszakban, igényli azt, hogy összehasonlítsuk ezt az időintervallumot az azt megelőzővel. Módszertani szempontból optimálisnak látszott a 2012–2021-es időszak összevetése a 2002–2010 közöttivel. Egyrészt azért, mert mindkettő olyan, viszonylag hosszú időszakot foglal magában, amely hatalmi-politikai szempontból homogén volt: 2002 és 2010 között baloldali (MSZP–SZDSZ), 2012 és 2021 között pedig jobboldali (Fidesz–KDNP) parlamenti többség és kormányzat gyakorolta a hatalmat. Másrészt az internetes hírportálokon nagyjából 2002-ig lehet megbízhatóan visszakövetni a kormányzat és a bíróságok viszonyával kap-

⁸ Niklas LUHMANN: *Social Systems* (Stanford: Stanford University Press 1995) 320–325.

⁹ PAKSY Máté: „Ami a Duverger-afférból következik, s ami nem: Egy kortárs jogelméleti vita a jogdogmatika erkölcsi semlegességéről és a tiszta jogtudományról” *Leviatán* 2005/1. 307–327.

¹⁰ BÓDIG Máttyás: „A jogtudomány módszertani karaktere és a dogmatikai tudomány eszméje” in BÓDIG Máttyás – ZÓDI Zsolt (szerk.): *A jogtudomány helye, szerepe és haszna: tudománytörténeti és tudományelméleti írások* (Budapest: Opten – MTA TK Jogtudományi Intézet 2016) 106.

csolatos híreket, ami nagyban megkönnyítette a kutatói munkát. Mindezek mellett én magam is csak 2002 óta foglalkozom a hazai bírói gyakorlat elemzésével és ettől kezdve figyeltem a bírói ítéletekkel kapcsolatos kormányzati kritikákat, így erről az időszakról rendelkezem szélesebb körű rálátással.

A jobb áttekinthetőség végett két táblázatba foglaltam azokat a konkrét megnyilvánulásokat, amelyek a bíróságok munkáját érintették. Ezekben a megszólalók és az ügy azonosításához szükséges információk mellett szerepel a bírálat/ elvárás megfogalmazás konkrét szövege vagy annak lényege, és az is, hogy volt-e erre a bíróságok részről valamilyen reakció. Ha visszautasító volt a reakció, azt külön nem jeleztem, csak azt, ha a bírósági szervezet képviselője kikerülte az érdemi reagálást vagy egyetértett a megfogalmazott bírálattal. Az elhangzott kijelentések kontextusát nem ismertetem, mert úgy vélem, hogy az az olvasó, akinek a téma felkelte az érdeklődését, maga is ismeri az egyébként nagy sajtónyilvánosságot kapott konkrét eseteket. Mindazonáltal a hivatkozásokban ezek megtalálhatók.

A 2002–2010 közötti intervallumban a következő kormányzati kritikák, illetve igények fogalmazódtak meg a bíróságok felé.

1. táblázat. Kormányzati elvárások / kritikus megnyilvánulások a hazai bíróságok felé (2002–2010)

Sorszám	Bírálat megfogalmazója	Politikai funkciója	A bírálat/nyomásgyakorlás lényege	A bírálat éve	Reakció
1.	Medgyessy Péter	miniszterelnök	„nincs demokrácia, ha bárki kirekesztésre hívhat, primitívnek nevezheti embertársait” ¹¹	2003	volt
2.	Kovács László	az MSZP elnöke, külügy-miniszter	Megdöbbenéssel vette tudomásul az ítéletábla döntését. ¹²	2003	volt
3.	Petrétei József	igazságügyi és rendészeti miniszter, OIT ¹³ tag	A bírósághoz köthető eljárásokat munkaszervezési eszközökkel tegyék minél hatékonyabbá és időszertebbé. ¹⁴	2006	volt

2012 óta jóval több kormánypárti politikus bírálta élesen a bíróságok tevékenységet, ha számukra nem megfelelő döntés született, illetve fogalmazott meg határozott igényt az ítékezés irányával kapcsolatban. Módszertani okokból nem vettem bele a táblázatba a közvélekedés szerint a kormányzat által irányí-

¹¹ Lomnici a primitívítés ellenzőitől félti a jogállamiságot, <https://bit.ly/3ttiayU>

¹² Szakács Árpád: Kormányzati támadás, <https://bit.ly/3ttieyE>

¹³ Országos Igazságszolgáltatási Tanács, a bíróságok központi öngazgatási szerve, egy 15 fős testület, amelyben többségben voltak a bírói kar maguk közül választott képviselői, de a társ-hivatásrendek képviselői mellett helyet kapott benne az igazságügyminiszter is.

¹⁴ Petrétei elfogott levelét lobogtatja a Fidesz, <https://bit.ly/3OdBl7t>

tott sajtótermékek által megjelentetett bírálatokat, mivel, bár nagyon valószínű, mégsem lehet ezekben az esetekben azt bizonyítani, hogy a negatív állítások, dehonesztáló kifejezések a kormányzat „megrendelésére” születtek volna (a 2002–2010 közötti időszak esetében sem tüntettem fel a valamelyik politikai oldalhoz sorolt közírók megnyilvánulásait). A kormánypárti, sok esetben közjogi tisztséget betöltő politikusoktól származó kijelentéseket a következő táblázat foglalja össze.

2. táblázat. Kormányzati elvárások / kritikus megnyilvánulások a hazai bíróságok felé (2012–2021)

Sorszám	Bírálat megfogalmazója	Politikai funkciója	A bírálat lényege	A bírálat éve	Reakció
1.	Navracsics Tibor	igazságügyért felelős miniszter	Egy konkrét ügygel kapcsolatban (Marian Cozma kézilabdázó megölése) a Kúria elnökének fejtette ki, hogy túlzottan enyhe a büntető ítélezési gyakorlat, és emiatt vizsgálatot kért. ¹⁵	2013	volt
2.	Rogán Antal	Fidesz frakcióvezető	Vizsgálja ki az igazságügyi miniszter, hogy egy adott ügyben miért került valaki előzetes letartóztatásból házi őrizetbe (Rezesova-ügy). ¹⁶	2013	volt
3.	Rogán Antal	Fidesz frakcióvezető	A „Kúria a bankok oldalára állt” a devizahitelek ügyében ¹⁷	2013	volt
4.	Orbán Viktor	miniszterelnök	„A bíróság mai döntését a szombati anticionista tüntetés engedélyezéséről elfogadhatatlannak tartom.” ¹⁸	2013	nem volt
5.	Orbán Viktor	miniszterelnök	„Botrányos, hogy a Kúria helyt adott az energiaszolgáltató cégek keresetének.” ¹⁹	2013	volt
6.	Gulyás Ger-gely	az Országgyűlés alelnöke	„Az igazságszolgáltatásból nemcsak a szándék, a hozzáértés is hiányzik az erkölcsi rend helyreállításához.” (A Biszku Béla elleni büntetőeljárás kapcsolatban.) ²⁰	2015	volt

¹⁵ Orbán Viktor miniszterelnök a parlamentben megjegyezte, hogy „négy szemközti” beszélgetésben ő is túl enyhének találná azt az ítéletet, amely miatt Navracsics Tibor miniszter a büntetés kiszabási gyakorlat vizsgálatát javasolta a Kúria elnökének. <https://bit.ly/39fNfz9>

¹⁶ Oroszi Babet: Rogán bepöccent Rezesova luxusbörtöne miatt, <https://bit.ly/3NJZByw>

¹⁷ Rogán: a Kúria a bankok oldalára állt, <https://bit.ly/3MRWSlq>

¹⁸ A miniszterelnök közleménye, 2013. május 3. <https://bit.ly/3aRfWTw>

¹⁹ Orbán harcra hív az energiaszolgáltatók ellen – percről percre, <https://bit.ly/3Hephkm>

²⁰ Tolmácsot ajánlok! <https://bit.ly/3NS5mdC>

Sor-szám	Bírálat megfogalmazója	Politikai funkciója	A bírálat lényege	A bírálat éve	Reakció
7.	Németh Szilárd	A Fidesz alelnöke, országgyűlési képviselő	Az ún. Hagyó-ügyben és a vörösiszap-katasztrófa ügyében hozott, szerinte az emberek többségét felháborító ítéletek miatt érvényt kell szerezni az elszámoltathatóság követelményének. ²¹	2016	volt
8.	Fidesz (MTI nyilatkozat)		Felháborítóan enyhe a Gergényi Péterékre kiszabott büntetés. ²²	2017	nem volt
9.	A Fidesz sajtóosztályának közleménye		„Felháborító a Hiszékeny Dezső szocialista politikus ügyében hozott ítélet.” ²³	2017	nem volt
10.	Lázár János	Miniszterelnökséget vezető miniszter	„Lázár János szerint van egy bíró, Baka András, aki nagyon haragszik Magyarországra, és szerint valamilyen »rejtélyes véletlen miatt« minden, a táóval kapcsolatos ügy hozzá kerül.” ²⁴	2017	elhárító reakció
11.	Kövér László	Magyar Országgyűlés elnöke	„[Soros György szervezeteinek a] bírói karban is megvannak az emberei.” ²⁵	2017	nem volt
12.	Orbán Viktor	miniszterelnök	„A Kúria intellektuálisan nem nőtt fel a feladatához.” ²⁶	2018	volt (részben elhárító)
13.	Trócsányi László	igazságügy-miniszter	„[M]a gyakori az, hogy a bíró átértelmezi a jogot vagy olyan kiterjesztő értelmezést ad egy fogalomnak, amely szemben áll a jogalkotó által adottal. Ebben az esetben a bíró átveszi a jogalkotó feladatát, és bírói kormányzással állunk szemben.”	2018	nem volt

²¹ Az igazság bajnokai, <https://bit.ly/3HeWpIF>

²² Fidesz: Felháborítóan enyhe a Gergényi-ítélet, <https://bit.ly/3HknhqS>

²³ Nem tetszik nekik a jogerős ítélet, máris fenyegetőzik a Fidesz, <https://bit.ly/3xFIZST>

²⁴ Urfi Péter: A Kúria reagált Lázár János szavaira, aki szerint direkt olyan bíróhoz kerülnek a tao-ügyek, aki „haragszik Magyarországra”, <https://bit.ly/3Qhh6I4>

²⁵ Windisch Judit: Kövér átjavította a nemzeti konzultáció egy pontját – videón pár erős mondása, <https://bit.ly/3tyo16l>

²⁶ Orbán szerint a Kúria intellektuálisan nem nőtt fel a feladatához, <https://bit.ly/3QaFyuy>

Sorszám	Bírálat megfogalmazója	Politikai funkciója	A bíráló lényege	A bíráló éve	Reakció
14.	Hollik István	Fidesz-KDNP frakciószövetség szóvivője	„[A] Helsinki Bizottság olyan bevándorlaspárti érzékenyítő tréningeket tart, amelyek egyértelműen azt a célt szolgálják, hogy a migránsok szemszögéből, az ő érdekeiket képviselve érzékenyítsék a bíróságok munkatársait.” „[...] fennáll a veszélye annak is, hogy egy-egy konkrét ügyben egy Soros által fizetett jogász, aki migránsokat képvisel, adott ügyben olyan bíróval kerüljön szembe, akinek az érzékenyítését ő végezte. Ezzel egyértelműen veszélybe kerül a bírói függetlenség” ²⁷	2018	volt (elhárító – Kúria; egyetértő – OBH)
15.	Halász János	Fidesz frakcióvezető-helyettes	„megdöbbentő és nagyon aggasztó, hogy a Soros-hálózat már a magyar bíróságokra is betette a lábát”; „A Fidesz közérdekű adigténylissel fordul a bíróságokhoz a »Soros-hálózat« befolyása miatt, azt szeretnék tudni, hogy pontosan kik, milyen szervezetek, mikor, hol, kiknek tartottak eddig ilyen migránspárti érzékenyítő tréningeket a magyar bíróságok dolgozóinak.” ²⁸	2018	
16.	Kövér László	Magyar Országgyűlés elnöke	„Korunk jogászaiknak és politikusainak változatlanul maguknak kell eldönteniük, hogy milyen értékek védelmére kelnek, kinek az oldalára állnak: az államot védők és építők, vagy az államot támadók és rombolók oldalára.” (A magyar bírói függetlenséget garantáló törvény elfogadásának 150. évfordulóján elmondott ünnepi beszéd részlete.) ²⁹	2019	volt (MABIE)

²⁷ A Fidesz szerint Soros György befolyásolja a magyar igazságszolgáltatást, <https://bit.ly/3xSC1dv>

²⁸ Újabb fokozatba kapcsol a Fidesz támadása a bíróságok ellen, <https://bit.ly/39p4huG>

²⁹ A természet rendjét tagadó liberális veszély miatt a bírónak el kell dönteniük, hogy az államot építők vagy rombolók oldalára állnak, <https://bit.ly/3NPiQH0>

Sor-szám	Bírálat megfogalmazója	Politikai funkciója	A bírálat lényege	A bírálat éve	Reakció
17.	Orbán Viktor	miniszterelnök	Kritizálta az egyik bíróság azon döntését, amely szerint kártérítés jár a szegregációt elszenvedő roma gyerekek családjának, illetve egy másik bíróság azon döntését, hogy feltételesen szabadon bocsátott egy élet elleni bűncselekmény miatt elítéltet. ³⁰	2020	nem volt ³¹
18.	Vejkey Imre	országgyűlési képviselő (KDNP)	Érdeemes lenne vizsgálni például azt, hogy milyen hatással van a bírák szellemiségére és ezáltal a bírói ítélkezési gyakorlatra a BSS-triumvirátus – pontosan: a Brüsszel-Strasbourg-Soros-féle triumvirátus – vagy éppen a külföldről finanszírozott civil szervezetek. [...] Én úgy látom, hogy a keresztény értékekkel szembeni érzékenyítő hatás meglehetősen intenzív. Felháborítónak tartom az érzékenyítés nyomán kialakulni látszó bírói szemléletet, melynek alapján hazánkban a keresztény szimbólumokat és ezáltal a keresztényeket szabadon lehet gyalázni, mert úgymond ez csak egy jópofa vicc. ³²	2021	volt

A fenti kijelentések súlyának megítéléséhez tisztában kell azzal lenni, hogy már 2011-ben két olyan változtatást hajtott végre a jogalkotó, amely azt üzentte a bírák felé, hogy a törvényhozás bármikor kész akár alkotmányellenes eszközökkel is beavatkozni az igazságszolgáltatási rendszer személyi kérdéseibe. Az egyik a Legfelsőbb Bíróság „kiszervezése” volt Baka András elnöksége alól, a másik pedig a 62 éves életkort betöltő bírák kényszernyugdíjazása.³³

Szintén a bíróságokra történő indirekt nyomásgyakorlásként értelmezhető a 2010-ben hatalomra jutó politikai erő egyik legelső lépése, amely az volt, hogy a számára szimbolikus jelentőségű 2006-os zavargásokban való részvétel miatt

³⁰ Orbán szerint a gyöngyöspatai cigány diákok szegregációs kárpótlása mindenféle munka nélkül kapott pénz, <https://bit.ly/3xKNco8>

³¹ A miniszterelnöki nyilatkozatot követően a szegregáció miatti kártérítés ügyében eljáró kúriai tanács annyit leszögezett: „Magyarország Alaptörvényének értelmében a bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélkezési tevékenységükben nem utasíthatóak.” <https://bit.ly/3zuXiuQ>

³² *Országgyűlési Napló*, 2021. február 16. <https://bit.ly/3zyqlxp>

³³ BENCZE Máttyás: „A bírósági rendszer átalakításának értékelése” *MTA Law Working Papers* 2014/1. 1.

elítelt személyekkel szemben hozott ítéleteket semmissé nyilvánította a bíróságokkal, amennyiben az elítélést csak rendőrök tanúvallomása alapozta meg. Ezzel tudatta a bíróságokkal, hogy számára politikailag fontos ügyekben képes átlépni a bírói függetlenség részét képező bizonyíték-értékelési autonómiát is.³⁴

A fenti nyilatkozatokra rátérve, azok abban mutatnak hasonlóságot, hogy mindenféle jogi-szakmai érvet mellőztek, ugyanakkor a legtöbb megszólalás esetében a populizmus retorikáját alkalmazva közvetlenül az „átlagemberek” igazságérzetére alapoztak. Nem nehéz észrevenni azt sem, hogy a kritikák egy része alig burkolt fenyegetést is tartalmazott vagy konkrét elvárásokat fogalmazott meg még folyamatban lévő ügyekben.

Elmondhatjuk tehát, hogy amíg 2010 előtt a bírósági döntésekkel szembeni szórványos kritikáról beszélhetünk, amelyeket nem a közvélemény vélt vagy valós felháborodására alapoztak, addig 2012 után a kritikákat nem lehet elszigetelten, egymástól függetlenül vizsgálni, azok mind mennyiségükben, mind tartalmukban „szintet léptek”. 2012 óta szinte minden évre jut egy vagy több kritikai megjegyzést hordozó, negatív minősítést közvetítő vagy éppen a szakmai kompetenciát megkérdőjelező kormányzati megnyilvánulás. Ekként ezek nem egyszerű kritikaként, hanem szisztematikus nyomásgyakorlásként értelmezhetők.

4. A nyomásgyakorlásra adott reakció

4.1. A bírói szervezet válaszai

Bár az eddigi kutatásaim fókuszában inkább az állt, amit a bírák tesznek (ahogyan döntenek), és nem az, amit mondanak (ahogyan nyilatkoznak), ebben a tanulmányban mégis azt veszem számba, ahogyan reagáltak a bírósági szervezeti vezetők a bírák munkáját ért kritikákra és támadásokra. Ennek oka az, hogy nem csupán a közvetlen nyomásgyakorlás lehet hatással a bírói döntésekre, hanem az is, hogy milyen mértékben áll ki mellettük a bírósági vezetés, mennyire tapasztalják, hogy a szervezet vezetése nem hagyja őket magukra.

Medgyessy Péter és Kovács László kijelentéseit egyértelműen és határozottan utasította vissza a Legfelsőbb Bíróság akkori elnöke, Lomnici Zoltán.³⁵ Az utóbbi esetben az ítéletet hozó bíróság elnöke is példátlanul nevezte Kovács László kijelentését. Petrétei József levelére az OIT elnöke bírósági elnökök meghallgatása után azt a választ adta, hogy ahogyan addig is, kizárólag a törvényeknek megfelelő módon fognak eljárni.³⁶

³⁴ BENCZE Máttyás – KOVÁCS Ágnes: „»Mission: Impossible«: alkotmánybíráskodás az alkotmányos értékek védelme nélkül” *Jogtudományi Közlöny* 2014/6. 273–284.

³⁵ Lomnici a primitívítés ellenzőitől félti a jogállamiságot, <https://bit.ly/3ttiyU>

³⁶ Jegyzőkönyv az Országgyűlés alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2006.

Ezzel az egyöntetűséggel szemben jóval vegyesebb a kép, ha a 2010 utáni reakciókat vizsgáljuk. Ezeket a jobb áttekinthetőség miatt az egyes érintett szereplőkre elkülönítve ismertetem. Zárójelben a 2. táblázatban szereplő sorszám szerint jelzem azt is, hogy melyik ügghöz kapcsolódik az adott megszólalás.

4.2. A Kúria (elnöke)

Navracsics Tibor levelére, amely a bírói gyakorlat túlzott enyhességét kritizálta, a Kúria akkori elnöke, Darák Péter nyilatkozatban reagált, amelyben hangsúlyozta az ítélező bíróságok függetlenségének fontosságát, ugyanakkor „köszönettel fogadja és megérti, ha egy igazságügy-miniszter az ítélezési gyakorlat irányításával kapcsolatos kúriai feladatokra hívja fel a figyelmet és kifejezi aggodalmát” (1).³⁷ Szintén kiállt a Kúria „devizahiteles” döntése mellett, és a társadalmi probléma jelentőségét elismerve kifejtette, hogy annak kezelése nem elsősorban a bíróságok, hanem a politika feladata (3),³⁸ ahogyan a Rezesova-ügyben azt is hangsúlyozta, hogy „fel kell lépni minden olyan nyilatkozattal szemben, amely alkalmas arra, hogy az eljárások befolyásolásának látszatát keltse” (2).³⁹ A hatályos Alaptörvényből kiindulva védte meg az elnök a „rezsicsökkentéssel” összefüggő bírósági döntést is, kimondva azt is, hogy „a bíróságok iránti közbizalom csak akkor őrizhető meg, ha a bíróságok munkájával kapcsolatos véleménynyilvánítás tárgyilagos, szakszerű, és a tények pontos ismeretén nyugszik. Az eljárási kereteken kívüli reagálások, vélemények az ítélezést nem befolyásolják” (5).⁴⁰

Németh Szilárd nyilatkozatának másnapján kemény hangú közleményben állt ki az ítélező bírók függetlensége mellett, amelyben azonban általánosan fogalmazott, nem tett utalást sem a konkrét ügyekre, és a bírálat megfogalmazójának nevét sem említette (7).⁴¹

Ehhez képest Lázár János szavait – aki döntései miatt személyében támadta az egyik kúriai bírót és kritizálta az ügyelosztási rendet –, újságírói kérdésre reagálva annyival intézte el a Kúria, hogy „közéleti szereplők politikai megnyilvánulásaira nem válaszolnak” (10).⁴² Gyakorlatilag ugyanez volt a reakciója a Kúriának a sajtó érdeklődésére, amikor azt firtatták, hogy mit szólnak ahhoz a

november 28-án, kedden, 10 órakor az Országház főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről, <https://bit.ly/3xLIUfb>

³⁷ A Kúria mindent megtesz az egységes ítélezési gyakorlatért, de a Cosma-ügyben jelenleg nincs tennivalója, <https://bit.ly/3aQdkoJ>

³⁸ Devizahitelek – Darák Péter: a Kúria nem tehetett többet (1. rész), <https://bit.ly/3zwJ3We>

³⁹ Edzett bírák akadtak ki Rogán üzenetén, <https://bit.ly/3xoJtLJ>

⁴⁰ Darák visszaszólt Orbánnak: „a bírák függetlenek, nem utasíthatóak”, <https://bit.ly/3mJ80Gx>

⁴¹ A Kúria elnökének közleménye, 2016. február 1. <https://bit.ly/3mIbaue>

⁴² A Kúria reagált Lázár János szavaira, aki szerint direkt olyan bíróhoz kerülnek a tao-ügyek, aki „haragszik Magyarországra”, <https://bit.ly/3mGKiKR>

kormánypárti politikusi megnyilvánuláshoz, amely szerint „Soros-szervezetek” nyernek teret a bíróságokon (14–15).⁴³

Az egyik leginkább közvetlen és egyértelműen dehisztáló kritikával kapcsolatban (levélszavazat-ügy), a Kúria elnöke fontosnak tartotta elmondani, hogy bárkinek joga van kritizálni a bíróságok döntéseit, így a miniszterelnöknek is, viszont azt is kifejtette, hogy „a bírának saját szakmai döntéseik vannak, amit pedig a sajtó felhoz a politikai motiváltság alátámasztására, azok vitathatók” (12).⁴⁴

Azt is ki kell emelni, hogy nem konkrét ügy kapcsán, hanem általánosságban fogalmazva, a leköszönése alkalmával adott interjúban Darák Péter elmondta: a bíróságoknak „nem a közhangulatnak kell itélkezni”.⁴⁵ Álláspontom szerint ez azért tekinthető a kormányzati nyomással szembeni kiállásnak, mert a kormányzati támadások retorikai szinten a „nép nevében” (és nem a saját politikai érdekeiket hangsúlyozva) történtek.⁴⁶

Vejkey Imre KDNP-s képviselőnek az Országgyűlésben 2021-ben megfogalmazott vádjaira már az őt követő kúriai elnök reagált, mégpedig úgy, hogy konkrét ügyekről nem beszélhet, a Vejkey által kért vizsgálatot nem folytathatja le, viszont megígérte: „ha bármilyen civil szervezet politikai nyomást kíván gyakorolni a Kúriára, akkor annak nem fogok engedni” (18).⁴⁷

4.3. Az OBH (elnöke)

Az Országos Bírósági Hivatal (OBH) jóval ritkábban szólalt meg a bíróságokat érő kritikákat illetően, mint a Kúria. A két elnök eltérő szerepfelfogásán túl ennek az is oka lehet, hogy a bírálatok elsősorban az ítélkezési tevékenységre vonatkoztak, és kevésbé azokra a szervezeti-szervezési kérdésekre, amelyek az OBH elnökének hatáskörébe tartoznak.

Nem konkrét bírálat volt, de az OBH elnökének felelősségi körébe tartozott a bírói szervezet integritását mélyen érintő ügy, a 62. életévüket betöltött bírák 2012-es „kényszernyugdíjazása” (7). Ezt illetően megszólalt az OBH elnöke, aki azonban ebben a lépésben nem a bírói hatalmi ág függetlenségének csorbitását látta, hanem azt szociális és szakmai kérdésként kezelte.⁴⁸

Németh Szilárd már említett véleményére az OBH elnöke a Kúria elnökéhez képest egy nappal később reagált egy közleményben, amelyben „kérte” a „többi

⁴³ *Országgyűlési Napló*, 2021. február 16. <https://bit.ly/3zyqlxp>

⁴⁴ Elmagyarázta a Kúria elnöke a levélszavazatos döntésüket, <https://bit.ly/3mLov4E>

⁴⁵ Nem a közhangulatnak kell itélkezni – Darák Péter az Indexnek, <https://bit.ly/3tuISH6>

⁴⁶ BENCZE Máttyás: „Explaining Judicial Populism in Hungary – a Legal Realist Approach” *Iuris Dictio Revista de Derecho* 2020. 83–96.

⁴⁷ *Országgyűlési Napló*, 2021. február 16. <https://bit.ly/3IFH2ci>

⁴⁸ Kényszernyugdíjazás: Handó nem fordul Áderhez, <https://bit.ly/3HgOuMB>

hatalmi ág képviselőit, hogy tartsák tiszteletben a bírói függetlenséget és a bizanzanok a bírói felelősségben”. Ugyanezen a sajtótájékoztatón a bírósági vezetők felelősségére is utalást találunk: „Amíg a bírókat nem befolyásolhatják a különféle vélemények, addig a bíróságoknak, a bíróságok vezetőinek nagyon is oda kell figyelniük ezekre a hangokra.”⁴⁹

Tanulságos az OBH elnökének válasza a bíróságok munkáját kritizáló Gulyás Gergely-féle nyilatkozatra is. Ebben amellett, hogy kijelentette, „a bíróságok elnökeinek határozottabban kell fellépniük a bírák ellen irányuló támadásokkal szemben”, a legfontosabb feladatnak az ügyek „halogatása” elleni küzdelmet tartotta, és azt szerette volna elérni, hogy a szabályozás úgy változzon, hogy hatályon kívüli helyezésre csak súlyos eljárási hiba esetén kerülhessen sor (6).⁵⁰ Még egyértelműbben látszik a konfrontálódás elkerülésének szándéka a „Soros-szervezetek” bírósági térnyerésének vádjára adott nyilatkozatban. A reakció nem azt tartalmazta, hogy semmilyen bizonyíték sincs bármilyen illegitim befolyásolásra, hanem azt, hogy „[a]z elmúlt évek általános tapasztalata azt mutatta meg, hogy egyes személyek vagy szervezetek tevékenysége – akár az oktatáson keresztül – az általuk preferált világnézet és jogértelmezés bírákra eröltetését is célozhatja. Az, amit jó szándékú tudásmegosztásnak hiszünk, valójában befolyásolási kísérlet is lehet” (14–15).⁵¹

4.4. MABIE

Bár a Magyar Bírói Egyesület (MABIE) nem a hivatalos bírósági rendszer része, hanem civil szervezet, mégis, mivel ez a legnagyobb létszámú és legjelentősebb bírói érdekképviseleti tömörülés, érdemes kitekinteni az egyesület reakcióira is. Az egyesület honlapján 2017-ből és 2019-ből több közleményt is találunk, amelyek politikusi és újságírói megnyilvánulásokra reagálnak.⁵² A nyilatkozatok határozottan fogalmaznak, de azok egy része szinte semmilyen konkrétumot nem tartalmaz arra nézve, hogy pontosan milyen állításokat is ítélenek el.⁵³ A legtöbbből az sem derül ki, hogy ellenzék vagy kormánypárt részéről történt-e a reakció tárgyát képező kijelentés.

Volt azonban két olyan ügy, amely esetében világosan lehetett tudni, kinek címezték a választ. Eva Rezesova ügyében – bár a konkrét esetet nem említve –, de azt egyértelműen beazonosíthatóan utasították vissza Rogán Antal kritikáját,

⁴⁹ Függetlenség és felelősség, <https://bit.ly/3mGADUE>

⁵⁰ Handó Tündének elege lett a bírókat ért támadásokból, <https://bit.ly/3tw57v>

⁵¹ Oktatásnak vagy kutatásnak álcázott befolyásolási kísérletek, <https://bit.ly/3tgEjze>

⁵² Felhívás a sajtó képviselőihez, 2019. május 10. <https://bit.ly/3tZQUD>

⁵³ Lásd például A MABIE közleménye a bírókat és a bíróságokat sértő kijelentések miatt, 2017. november 26. <https://bit.ly/3tzQok7>

mivel az a „folyamatban lévő eljárás befolyásolásának a látszatát” keltette (2).⁵⁴ Ennél is keményebben reagáltak Kövér László országgyűlési elnök beszédére, amely álláspontjuk szerint „a hatalmi ágak elválasztásának tagadásáról, a bíróságok államhatalomnak való alárendeltségéről beszélt. Az ünnep apropóján így nem épített, nem méltatott, hanem megfogalmazta a bírói karral szemben támasztott mai politikai elvárást...” (16).⁵⁵

Érdeemes volna még a bírósági öngazgatás garanciáját jelentő testület, az Országos Bírói Tanács (OBT) reakcióit is elemezni, azonban ez a testület akár a 2018 előtti, akár a 2018 utáni összetételében nyilvánosan csak a bírói igazgatás kérdéseiben hallatta hangját. Igaz azonban az is, hogy ezekben a kérdésekben a 2018 januárjában felállt új testület messze határozottabban, akár más bírósági igazgatási vezetőkkel is szembeállva állt ki a bíróságok autonómiájáért, ami bátorítást jelenthetett az ítélkező bírák számára a külső nyomással szembeni ellenálláshoz is.⁵⁶

Mind a két szervezet esetében elmondható, hogy nem ezek elsődleges feladata a kormányzati kritikákra és elvárás-megfogalmazásokra történő válaszadás, ez a kötelezettség elsősorban a vezetői jogkör gyakorlóit terheli.

4.5. Társ-hivatásrendek, más szervezetek reakciói

Szintén felvethető, hogy a társ-hivatásrendek mennyire álltak ki a bíróságok függetlensége mellett, azaz mennyire beszélhetünk a bírói függetlenséget támogató környezetről. A Magyar Ügyvédi Kamara 2011-ben tiltakozott a bírák „kényszernyugdíjazása” miatt, majd 2018-ban az egyik kormánypárti lap az igazságszolgáltatást befolyásoló „Soros-szervezetek”-ről írt cikkére reagált élesen és elítélően az országos kamara elnöke,⁵⁷ illetve ugyancsak tőle egy másik, a sajtó megkeresésére adott nyilatkozatot találtam, amelyben arról beszélt 2020-ban, hogy „a bíróságok és az ügyvédek elleni hangulatkeltés rombolja az igazságszolgáltatás tekintélyét”.⁵⁸ A két utóbbi megszólalást az is befolyásolhatta, hogy a kritikákban ügyvédekre nézve is dehonesztáló állítások fogalmazódtak meg.

Az ügyészség részről még ilyen mértékű kiállást sem találtam, azonban olyan megszólalást igen, amelyben egy a Kormány elvárásainak nem megfele-

⁵⁴ Rezesova-ügy: példátlan amit Rogán Antal tett, <https://bit.ly/3NEMK0p>

⁵⁵ Gondolatok és ajándékok a bírói függetlenség 150. évfordulójára. 2019. április 29. <https://bit.ly/3IDoV6I>

⁵⁶ OBT közlemények, <https://bit.ly/3xIoVhF>

⁵⁷ Durván nekiment a Magyar Időknek és egy Soros-ellenes csoportnak a Magyar Ügyvédi Kamara, <https://bit.ly/3tkMKda>

⁵⁸ Ügyvédi Kamara: a bíróságok és az ügyvédek elleni hangulatkeltés rombolja az igazságszolgáltatás tekintélyét, <https://bit.ly/39pJCGT>

lő ítéletet hozó bírói tanácsot (6) maga a fővárosi főügyész nevezett „csörgősipkás bohócnak”.⁵⁹

Több civil szervezet számos alkalommal felhívta a figyelmet a bíróságokra nehezedő kormányzati nyomásra és elítélte azt,⁶⁰ illetve az Európai Parlament (EP) is elfogadott olyan határozatokat, amelyek a bíróságra vonatkozó jogi szabályozást kritizálják.⁶¹ Ám ezeknek – e szervezetek helyzetéből és súlyából adódóan – nem volt érdemi befolyása a hazai folyamatokra. Az EP egyébként is csupán a jogszabályok elemzésére szorítkozott, az ezek mögötti esetleges kormányzati szándékokról nem tett említést. Lényegében ez mondható el más nemzetközi szervezetek véleményeiről is (Velencei Bizottság,⁶² ENSZ jelentéstevő,⁶³ GRECO⁶⁴).

5. Összegzés

A hazai bírói hatalmi ág vezetőinek és képviselőinek fenti reakcióit áttekintve több általános következtetést vonhatunk le. Az egyik az, hogy az öngazgatási alapon, illetve alulról szerveződve létrejött fórumok (OBT, MABIE), ha kiállnak a bíróságok belső és külső függetlensége mellett, akkor azt sarkosabban, keményebben fogalmazva teszik, mint a bírósági szervezet parlament által választott vezetői. A *bottom-up* típusú szerveződésnek így elsődleges jelentősége lehet a politikai nyomásnak történő ellenállást illetően, és mindez rámutat a kollektív cselekvésben és a testületen belüli szolidaritásban rejlő erőre is.

⁵⁹ Fővárosi főügyész: a védelem „csörgősipkás bohócot” csinált a bíróságból a Biszku-perben, <https://bit.ly/3MfjFIA>

⁶⁰ Navracsics Tibor levelét megírta. TASZ, 2012. május 17. <https://bit.ly/3mH3QP0>; Fortélyos félelem. Erősödő kontroll a magyar bíróságok felett (Amnesty International 2020), <https://bit.ly/39if6ig>; Attacking the Last Line of Defence. Judicial Independence in Hungary in Jeopardy (Hungarian Helsinki Committee 2018), <https://bit.ly/3zAf3ck>

⁶¹ Európai Parlament: Jelentés az alapvető jogok helyzetéről: magyarországi normák és gyakorlatok (az Európai Parlament 2012. február 16-i állásfoglalása alapján) (2012/2130(INI)), <https://bit.ly/3xJIKor>; Európai Parlament: Jelentés a Tanácsot az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke (1) bekezdésének megfelelően az Unió alapértékeinek Magyarország általi súlyos megsértése egyértelmű veszélyének megállapítására felszólító javaslatról (2017/2131(INL)), <https://bit.ly/3ty4HFP>

⁶² European Commission: Opinion 663/2012 (CDL-AD(2012)001), <https://bit.ly/3Hidlhn>; European Commission: Opinion 683/2012 (CDL-AD(2012)020), <https://bit.ly/3MJ5Tgr>; European Commission: Opinion 943/2018 (CDL-AD(2019)004), <https://bit.ly/3MI1Ukb>; European Commission: Opinion 1050/2021 (CDL-AD(2021)036), <https://bit.ly/3MJKxzq>

⁶³ ENSZ-szakértő: veszélyben a magyar bíróságok függetlensége, <https://bit.ly/3HdC8TT>

⁶⁴ Fourth evaluation round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Adopted by GRECO at its 81st Plenary Meeting (Strasbourg, 3-7 December 2018), <https://bit.ly/3txqOMy>

A második következtetés az, hogy az idő előrehaladtával egyre kevesebb alkalommal reagáltak a választott bírósági vezetők az elhangzó kormányzati kritikákra. Amíg 2017-ig egy kivétellel minden negatív tartalmú kormányzati megnyilvánulásra jutott bírósági megszólalás, addig ezt követően vagy nem volt vezetőségi reakció, vagy ha volt is, az elhárító, illetve a kritikát elfogadó volt. Azt is fontos észrevenni, hogy a bírósági vezetők 2017 előtti megszólalásaiban több esetben hangsúlyozták a kormányzat kritikához való jogát, amely a 2010 előtti vezetők nyilatkozataiból teljesen hiányzott.

Végezetül az is látszik, hogy a bíróságok igazgatási feladataiért felelős vezetők sokkal kevésbé határozottan állt ki a kormányzati kritikákkal szemben, mint az ítélkezés egységéért felelős kúriai elnök, és a kritikával egyetértő regálások is jórészt tőle származtak.

Mindezek alapján talán nem elhamarkodott levonni azt a következtetést, hogy a folyamatosan, évről-évre, esetről-esetre gyakorolt nyomás megtette a hatását, és a bírósági vezetők – talán a társ-hívások felől alig érezhető szolidaritás miatt is – egy idő után nem vállalták fel a nyílt konfrontációt, illetve defenzívába szorultak. Nincs tehát egy jól körülírható konkrét ügy, amihez a fordulat köthető. A „töréspont” elérése inkább a matematikai „katasztrófaelmélet” segítségével érzékeltethető. Ennek az elméletnek a lényege, hogy – szemben az intuíciónkkal – a folyamatosan, lineárisan változó körülmények nemcsak fokozatosan változó hatásokat eredményezhetnek, hanem hirtelen jelentős mértékű átalakuláshoz is vezethetnek. Egy példával élve: egy teve hátára pakolt $N+1$ -edik szalmaszál a teve gerincének összeroppanásához vezet, azonban ez a szalmaszál semmiben sem különbözik az előző N szalmaszáltól („a mennyiség átcsap minőségbe”).⁶⁵

Ehhez hasonlóan nem történt 2017-ben semmi új a korábbi kormányzati magatartáshoz képest, hanem csak folytatódott az állandó nyomásgyakorlás, amely a bírósági vezetők elfáradásához vezethetett. A nyomás állandósága miatt egyre inkább „normálisnak” tűnt és tűnik fel az a kormányzati magatartás, amelynek töredéke is óriási felzúdulást váltott ki 2010 előtt.

E helyzet kialakulásához járult hozzá az a körülmény, hogy a folyamatos kritika egy „22-es csapdája” típusú helyzetet teremtett az említett vezetők számára. Ha visszafogottan vagy egyáltalán nem lépnek fel, azzal radikálisan csökkenthetik a bíróságokba vetett bizalmat, mivel a percepció az lesz, hogy a bírói hatalmi ág feladta a függetlenségét és behódol a hatalmi nyomásnak. Ha viszont minden alkalommal határozottan visszautasítják, és elítélik a dehonesztáló kormányzati kritikát, azzal akaratlanul is a semlegesség látszatát veszélyeztetik és az a vád érheti őket, hogy „politizálnak”.⁶⁶

⁶⁵ Ian STEWART: *A matematika problémái* [ford. FREUD Róbert] (Budapest: Akadémiai 1991) 100–101.

⁶⁶ Martin SHAPIRO: „Courts in Authoritarian Regimes” in Tom GINSBURG – Tamir MOUSTAFA (eds.): *Rule By Law: The Politics of Courts in Authoritarian Regimes* (Cambridge 2008) 334.

Szintén nehezíti az ellenállást az a már említett tény, hogy a kormányzat általában nem saját politikai céljaira hivatkozva kritizálja a bíróságokat, hanem azt hangsúlyozza, hogy az átlagos állampolgár józan megfontolásaival állnak szemben a támadott bírói döntések. Egy olyan légkörben, ahol egyre erősebb az igény arra, hogy a bíróságok szálljanak le az „elefantsonttornyukból”, nehéz ellenállni annak az elvárásnak, hogy a bíróságok vegyék figyelembe az „átlagemberek” véleményét is.⁶⁷

Emellett azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a bírósági szervezetrendszert érintő átalakítások, és a bíróságokra vonatkozó – hazai és nemzetközi szervezetek által negatívan értékelt – más kormányzati lépések szigorúan a legalitás talaján mentek végbe (még akkor is, ha a volt olyan törvényi változtatás, amely utóbb alkotmányellenesnek bizonyult).⁶⁸ Egy alapvetően a legalizmuson szocializálódott jogász közeg esetében ez szintén olyan körülmény, ami kifogja a szelet a hatékony ellenállás vitorlájából,⁶⁹ mivel éppen a jog érvényesítésére létrehozott intézményrendszernek kellene ellenszegülnie a formális szempontból hibátlanul hozott kormányzati rendelkezéseknek.

Irodalom

BENCZE Mátyás – KOVÁCS Ágnes: „»Mission: Impossible«: alkotmánybíráskodás az alkotmányos értékek védelme nélkül” *Jogtudományi Közlöny* 2014/6.

BENCZE Mátyás: „A bírósági rendszer átalakításának értékelése” *MTA Law Working Papers* 2014/1.

BENCZE Mátyás: „Bírói konformizmus – ítélkezési populizmus az autoriter politikai rendszerek szolgálatában?” in MENYHÁRD Attila – VARGA István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara: a jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai. I.–II. k.* (Budapest: ELTE Eötvös 2018).

BENCZE Mátyás: „Explaining Judicial Populism in Hungary – a Legal Realist Approach” *Iuris Dictio Revista de Derecho* 2020.

BÓDIG Mátyás: „A jogtudomány módszertani karaktere és a dogmatikai tudomány eszméje” in BÓDIG Mátyás – ZÓDI Zsolt (szerk.): *A jogtudomány helye, szerepe és haszna: tudománytörténeti és tudományelméleti írások* (Budapest: Opten – MTA TK Jogtudományi Intézet 2016).

⁶⁷ Erről bővebben lásd BENCZE Mátyás: „Bírói konformizmus – ítélkezési populizmus az autoriter politikai rendszerek szolgálatában?” in MENYHÁRD Attila – VARGA István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara: a jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai. I.–II. k.* (Budapest: ELTE Eötvös 2018) 636–638.

⁶⁸ BENCZE (15. l.) 1.

⁶⁹ SÓLYOM Péter: Realizmusról és legalizmusról, <https://bit.ly/3O9er1k>; FLECK Zoltán: „Az uralkodó jogász kultúra sivársága” *Mozgó Világ* 2021/11. 3–12.

- FLECK Zoltán: „Az uralkodó jogászi kultúra sivársága” *Mozgó Világ* 2021/11.
- GINSBURG, TOM – TAMIR MOUSTAFA: *Rule By Law: The Politics of Courts in Authoritarian Regimes* (Cambridge 2008).
- GRAVER, Hans Petter – Peter ČUROŠ: „Judges Under Stress: Understanding Continuity and Discontinuity of Judicial Institutions of the CEE Countries” *German Law Journal* 2022/7.
- GRAVER, Hans Petter: *Judges Against Justice* (Berlin–Heidelberg 2015).
- GYÓRFI Tamás: *Against the New Constitutionalism* (Cheltenham 2016).
- LUHMANN, Niklas: *Social Systems* (Stanford: Stanford University Press 1995).
- MAŃKO, Rafał: „Judicial Decision-Making, Ideology and the Political: Towards an Agonistic Theory of Adjudication” *Law Critique* 2022.
- PAKSY Máté: „Ami a Duverger-afférből következik, s ami nem: Egy kortárs jogelméleti vita a jogdogmatika erkölcsi semlegességéről és a tiszta jogtudományról” *Leviatán* 2005/1.
- RADBRUCH, Gustav: Törvényes jogtalanság és törvényfeletti jog [ford. NAGY E.] in VARGA Csaba: *Jog és filozófia* (Budapest: Akadémiai 1998).
- SHAPIRO, Martin: „Courts in Authoritarian Regimes” in Tom GINSBURG, – Tamir MOUSTAFA (eds.): *Rule By Law: The Politics of Courts in Authoritarian Regimes* (Cambridge 2008).
- SÓLYOM Péter: Realizmusról és legalizmusról, <https://bit.ly/3O9er1k>
- STEWART, Ian: *A matematika problémái* [ford. FREUD Róbert] (Budapest: Akadémiai 1991).
- TÍMÁR Balázs: „A polgári igazságszolgáltatás kihívásai Magyarországon a koronavírus-járvánnyal összefüggésben” in GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – LŐRINCZ Viktor Olivér (szerk.): *Jogi diagnózisok: a COVID–19-világjárvány hatásai a jogrendszerre* (Budapest: L'Harmattan – Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet 2020).
- WALDRON, Jeremy: „The Core of the Case Against Judicial Review” *The Yale Law Journal* 2006/6.
- ZÓDI Zsolt: „A bíróságok és a technológia” *Bírósági Szemle* 2020/1.

A MAGYAR
JOGRENDSZER
REZILIENCIÁJA
2010–2020

SZERKESZTETTE:
GÁRDOS-OROSZ FRUZZSINA

A MAGYAR JOGRENDSZER REZILIENCIÁJA 2010–2020

SZERKESZTETTE:
GÁRDOS-OROSZ FRUZZSINA

© Ambrus István, Balázs István, Balogh Lídia, Bencze Mátyás, Fábíán Áron,
Gajduschek György, Gárdos-Orosz Fruzsina, Goto Erik, Halász Iván,
Hoffman István, Hollán Miklós, Kiss Rebeka, Lőrincz Viktor Olivér,
Matyasovszky-Németh Márton, Menyhárd Attila, Mezei Kitti,
Pap András László, Rácz Lilla, Schweitzer Gábor, Sebők Miklós, Szalai Ákos,
Szilágyi Emese, Timár Balázs, Tóth Mihály, Vadász Vanda,
Varga Csaba, Varju Márton, Zódi Zsolt 2022
© ORAC Kiadó Kft., 2022

Szakmai lektor:
HALÁSZ IVÁN

Nyelvi lektor:
FEDINEC CSILLA

A kézirat előkészítését és a kötet megjelenését támogatta a Nemzeti Kutatási,
Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) 129018. számú,
A magyar jogrendszer reakcióképessége 2010 és 2018 között c. projektje.

A kiadó számára minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részleteit tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy eszközzel – elektronikus, fényképeszeti úton vagy más módon – a kiadó engedélye nélkül közölni.

ISBN 978-963-258-572 7

Budapest, 2022
A Társadalomtudományi Kutatóközpont
és az ORAC Kiadó Kft. kiadása
Felelős kiadó: Boda Zsolt főigazgató és Frank Ádám ügyvezető
Felelős szerkesztő: Bodnár Kriszta
Tipográfia és műszaki szerkesztés: Harkai Éva

Tartalom

A jogrendszer rezilienciája: bevezető (Gárdos-Orosz Fruzsina)	7
---	---

I. ELMÉLET ÉS MÓDSZERTAN

VARGA CSABA	
Jogváltozás a jogban és a jogi folyamatokban	21
FÁBIÁN ÁRON – MATYASOVSKY-NÉMETH MÁRTON	
A jogi reagálóképesség pluralisztikus modellje	65
GOTO ERIK – LŐRINCZ VIKTOR OLIVÉR	
Reziliencia, alkalmazkodás, kognitív modellek és a jog	93
KISS REBEKA – SEBŐK MIKLÓS	
A jogalkotás kvantitatív vizsgálata a jogrendszer reagálóképessége szempontjából	110
ZÓDI ZSOLT – KISS REBEKA	
Hová tűntek a perek? A hazai bírászkodás kvantitatív vizsgálata 2010 és 2020 között	138

II. JOGÁGI KUTATÁSOK

1. Közjog

BALÁZS ISTVÁN – GAJDUSCHEK GYÖRGY – HOFFMAN ISTVÁN	
„Meggzűntetve megőrzés”? A közigazgatási hatósági eljárás újrászabályozása az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvényben	163
GÁRDOS-OROSZ FRUzsINA	
Alkotmányozás, alkotmánymódosítások és azok alkotmányossági felülvizsgálata Magyarországon 2010 és 2020 között: miért változik az alkotmány és kinek van ebbe beleszólása?	196
SZILÁGYI EMESE	
A nemzeti vagyonnal gazdálkodó vagy azzal rendelkező magánpiaci szereplők által kezelt adatok nyilvánossága	223

SCHWEITZER GÁBOR

Az „egyházi” jogállás változásai Magyarországon 2010 és 2018 között 243

BALOGH LÍDIA – HALÁSZ IVÁN – PAP ANDRÁS LÁSZLÓ

Egyenlőség, kisebbségi jogok, nemzetpolitika 2010 és 2018 között 266

2. Magánjog

SZALAI ÁKOS – MENYHÁRD ATTILA

Adaptációs mechanizmusok a jogban 297

VADÁSZ VANDA

Új szakasz a magyar nemzetközi magánjogban?

A Kódex mint a kollíziós jog reagálóképességének mérőeszköze 328

VARJU MÁRTON

Gazdasági-társadalmi válság, modellváltás és reagálóképesség:

külön(leges) adóintézkedések és szabályozásuk Magyarországon 353

BENCZE MÁTYÁS

A magyar bírósági rendszer rezilienciája 2012 és 2021 között 376

RÁCZ LILLA

A polgári jog és az Alaptörvény kölcsönhatása

– az Alaptörvény 28. cikkének gyakorlata polgári ügyekben 394

TIMÁR BALÁZS

„A múlt felidézhetetlen”: a polgári perjog reakciója a pszeudomodern

társadalom és gazdaság kihívásaira 424

3. Büntetőjog

TÓTH MIHÁLY

Gondolatok a jogrendszer reagálóképességéről

– büntetőjogi aspektusból 443

HOLLÁN MIKLÓS

A kerettényállások és a szaktörvények változása:

a reziliencia veszélyei és korlátai 474

AMBRUS ISTVÁN

Az állatkinzás újraszabályozása a változó társadalmi felfogás tükrében 514

MEZEI KITTI

Új tendenciák a kiberbűnözés büntetőjogi megítélésében 529